

NOTES FLORÍSTIQUES DE LA RIBERA D'EBRE

MONTSERRAT ANGUERA TERRÉ

Secció d'Història Natural del CERE. Professora d'institut (l'Hospitalet de l'Infant)

VICENT CASADÓ BURILLO

Secció d'Història Natural del CERE. Doctor en Química i professor de la UB

NOVES LOCALITZACIONS A LA COMARCA

Per a l'elaboració del treball sobre la frontera biogeogràfica que representa el Pas de l'Ase al sud de Catalunya per a la distribució de les espècies vegetals vasculars maritimotermòfiles i per a la de les continental-estèpiques (Casadó i Anguera, 1999), hem tingut en compte material inèdit recopilat pels autors al llarg de les campanyes florístiques efectuades entre el 1987 i el 1998. Les localitzacions que presentem aquí no han estat donades, fins al moment, ni a la *Flora* ni a l'*Atlas corològic dels Països Catalans* (Bolòs i Vigo, 1984-1996; Bolòs *et al.*, 1985-1998); no incloem les citacions inèdites que ja vàrem publicar al "Catàleg florístic de la reserva natural de Sebes i meandre de Flix" o a la seva "Ampliació" (Anguera i Casadó, 1997; Casadó i Anguera, 1998). De cada espècie, en donem el nom científic, el nom català, l'element corològic al qual pertany, l'àrea de la comarca on l'hem localitzada i les seves característiques ecològiques, l'època i la fenologia, l'alçada sobre el nivell del mar i la quadrícula UTM. En total presentem 29 noves localitzacions corresponents a 28 espècies de la flora vascular que, ordenades per famílies segons Bolòs *et al.* (1990), són:

- *Ceratonia siliqua* (garrofer), Med. S, serra del Tormo (Garcia), sobre calcàries en exposició assolellada, en flor (XI-1998), 300 m, CF06.
- *Spartium junceum* (ginesta gran), Med., serra de l'Àliga, cap al Pas de l'Ase (Garcia), nombrosos peus ben desenvolupats i amb flors (V-1988), sòl arenós en exposició assolellada, 40 m, CF05.
- *Trifolium stellatum* (trèvol estel·lat), Med., trobat prop del Pas de l'Ase (Ascó) amb flors (IV-1989), molt rar al nord de les serres del Pas de l'Ase, 80 m, BF96.

- *Trigonella monspeliaca* (alfolva de Montpeller), Med. - Iran., papilionàcia trobada a la vora dels camins (Riba-roja d'Ebre), en flor i fruit (IV-1989), 60 m, BF86.
- *Ulex parviflorus* ssp. *parviflorus* (gatosa), Med. W, entre Bovera i la Palma d'Ebre, en una brolla (garriga) situada en una petita plana amb nombrosos peus florits (I-1990), localització força rara al nord del Pas de l'Ase, 250 m, CF07.
- *Carrichtera annua* (pitanet), Med. S - Sahar. - Iran., crucífera de distribució majoritàriament litoral però de llocs molt secs i assolellats, trobada en camps de secà (oliveres-ametllers) dels vessants de la serra d'Almatret (Riba-roja d'Ebre), en flor i fruit (III-1998), molt rara a l'interior, 250 m, BF87.
- *Moricandia arvensis* (colletxó), Med. S - Sahar., crucífera de distribució majoritàriament litoral, tot i que no defuig les àrees més continentals, trobada a les vores de camins sobre sòls secs en direcció a Maials (Flix), en flor i fruit (III-1988), 120 m, BF97.
- *Viola tricolor* ssp. *minima* (pensament menut), Med. estèpic, prop del riu de la Cana cap a la Palma d'Ebre (Flix), en erms, en flor (III-1988), 250 m, CF07.
- *Fumana laevipes* (fumana prima), Med. S, cistàcia trobada prop del Pas de l'Ase (Vinebre), sobre calcàries, en flor (IV-1990), 60 m, BF96.
- *Helianthemum apenninum* ssp. *pilosum* (perdiguera), Med. W, cistàcia trobada prop de l'ermita de Berrús (Riba-roja d'Ebre), en brolles assolellades, en flor (IV-1992), 300 m, BF86.
- *Euphorbia chamaesyce* ssp. *chamaesyce* (lleteresa), Med. - Iran., trobada a les vores de camins (Riba-roja d'Ebre), en flor i fruit (VIII-1989), 60 m, BF86.
- *Euphorbia serpens* (lleterola repent), Natur. (Amèrica N), espècie rara al nord de les serres del Pas de l'Ase, trobada a les vores de la carretera (Flix) amb flors i fruits (VIII-1992), 60 m, BF96.
- *Polygonum equisetiforme* (passacamins equisetiforme), Iran. - Med. estep., trobada de Flix cap a Maials sobre sòls secs a la vora de camins, en flor i fruit (VIII-1989), 250 m, BF97.
- *Dianthus pungens* ssp. *hispanicus* (clavell punxent), Ibèric estèpic, cariofil·làcia trobada de Flix cap a Maials, en flor (V-1992), 250 m, BF97.
- *Atriplex halimus* (salat blanc), Med. S (Sahar.), quenopodiàcia trobada a Riba-roja d'Ebre cap a Almatret, sobre sòl amb abundant presència de guix cristal·litzat i restes de lignits, localment abundant, en flor (VIII-1989), 300 m, BF87. També hem trobat alguns exemplars prop de l'Ebre a Ascó, 40 m, BF96.
- *Salsola kali* (barrella punxosa), Plurireg. (Iran.), quenopodiàcia trobada en camps de secà (oliveres-ametllers) dels vessants de la serra d'Almatret (Riba-roja d'Ebre), en flor (VIII-1998), 200 m, BF87.

- *Echium italicum* ssp. *pyrenaicum* (bolenga), Med. W, boraginàcia trobada a Flix cap a Maials, terraplè a la vora d'un camp de vinya, en flor (V-1989), 150 m, BF97.
- *Ajuga iva* (iva moscada), Med., labiada trobada a la vora de camins (Ribarroja d'Ebre), sobre sòl sec amb plantes anuals, en flor (VIII-1989), 80 m, BF86.
- *Lycium europaeum* (arç de tanques), Med., solanàcia que creix en marges de camps de conreu sobre sòl arenós (Ribarroja d'Ebre), en flor (V-1989), 50 m, BF87.
- *Solanum nigrum* ssp. *villosum* (morella vermella), Latemed. - Pont., solanàcia trobada a Flix cap a Maials a la vora de camins, amb flors i els típics fruits taronja (VIII-1987), 60 m, BF96.
- *Solanum chenopodioides*, Natur. (Amèrica S), solanàcia trobada a la vora de canyars a l'àrea del tamarigar de Miravet, en fruit (XII-1998), probablement es tracta de la primera cita per a la Ribera d'Ebre (també s'havia trobat de Vandellòs cap a Cambrils i de Xerta cap al delta de l'Ebre), 15 m, BF94.
- *Odontites viscosa* (herba poma), Med. NW, escrofulariàcia d'apetències continentals en zones més o menys muntanyoses, trobada en una brolla amb pins al vessant de la serra de la Fatarella (Ascó), a mitja ombra, en flor i fruit (IX-1989), 400 m, BF96.

Orquídia
mosques vermelles
(*Ophrys*
tenthredinifera)

- *Orobanche cernua* (frare), Sahar. - Med. estèpic - Iran., orobancàcia trobada parasitant *Artemisia campestris* (botja llemenosa) a la zona del Pas de l'Ase (Garcia), en flor (IV-1990), 60 m, BF96.
- *Inula graveolens* (olivardó), Med. (Atlàntic), composta trobada als marges de la carretera de Maials (Flix), en flor (VIII-1987), 60 m, BF96.
- *Ornithogalum narbonense* (pipiu blanc), Med., liliàcia trobada en marges i brolles seques a la Vall Major cap a Maials (Flix), en flor i fruit (V-1988), 150 m, BF97.
- *Gladiolus italicus* (lliri de blat), Latemed., iridàcia d'apetències continentals trobada als marges de camps de secà (oliveres-ametllers) dels vessants de la serra d'Almatret (Riba-roja d'Ebre), en flor (V-1998), 250 m, BF87.
- *Ophrys tenthredinifera* (mosques vermelles), Med., orquídia silvestre trobada en una brolla amb pins al vessant de la serra de la Fatarella (Ascó), ombria, en flor (III-1992), 400 m, BF96.
- *Chamaerops humilis* (palma, margalló), Med. S, serra del Tormo (Garcia), sobre calcàries en exposició assolada cap al sud, en flor (IV-1989), 250 m, CF06.

GAVÓ PEU DE PARDAL, ESPÈCIE NOVA PER A LA COMARCA I SEGONA CITACIÓ PER A CATALUNYA

El gavó peu de pardal (*Ononis ornithopodioides* L.) és una herba anual de la família de les papilionàcies. Té la tija erecta de 5 a 30 cm, pubescent-glandulosa i feblement ramificada; les flors són grogues de 5 a 8 mm solitàries o en parelles; el fruit té 15-20 x 2-3 mm i forma de llegum torulosa, ja que es marquen clarament les 7-9 granes que conté; les fulles són trifoliades, amb els folíols pilosos i dentats i amb el central peciolulat. Aquesta espècie pertany a l'element corològic *mediterrani sud*, i apareix distribuïda pel nord d'Àfrica i el litoral del sud de les penínsules Ibèrica, Itàlica i Balcànica. A la nostra península prefereix les zones maritimotermòfiles al domini del país de l'olivera i el garrofer; apareix però força rara a l'est peninsular i, per tant, és força escadussera als Països Catalans (Bolòs i Vigo, 1984-1996). Les localitzacions principals es donen al litoral alacantí, a Eivissa i Formentera; poblacions molt puntuals apareixen també en algunes comarques litorals de València, Castelló i Mallorca; a tota Catalunya no havia estat donada cap localització (Bolòs i Vigo, 1984-1996).

L'abril de 1989 vàrem detectar la seva presència en una brolla de romer sobre calcàries, en fort pendent i en exposició de mitja ombra prop del Pas de l'Ase, en el marge dret del riu Ebre al terme municipal d'Ascó, 40 m s.n.m.; quadrícula U.T.M. BF96 del fus i zona 31T (l'àrea és molt propera a la quadrícula BF95 que inclou les serres de l'Àliga i de la Picossa, vegeu Casadó i Anguera, 1999). En aquestes dates els peus que vàrem trobar tenien una alçada de 5-10 cm i presentaven flors i fruits ben desenvolupats, generalment amb 9 granes. Fins el moment només hem detectat a la comarca una població de dimensions reduïdes, per la qual cosa cal considerar-la molt poc abundant.

Gavó peu de pardal
(*Ononis*
ornithopodioides)

Mentre es preparava aquesta comunicació, va ésser publicat per R. Pascual el 1997 un treball sobre novetats per a la flora del Montsant on s'inclouen 26 troballes d'interès florístic o biogeogràfic recollides per l'autor en el període de 1983 a 1995 (Pascual, 1996). Entre aquestes apareixien dues novetats per a la flora de Catalunya, que eren *Ononis ornithopodioides* i *Narduroides salzmanii*. El gavó peu de pardal va ésser trobat en diversos punts del sector sud-occidental del massís del Montsant formant poblacions estables al riu Montsant (220 m), barranc de Cavaloques (240-260 m), la Vilella Baixa (360-380 m) i sota el Montalt (500 m), totes aquestes localitats pertanyents a la quadrícula CF16 (Pascual, 1996). A l'*Atlas corològic dels Països Catalans* (Bolòs *et al.*, 1985-1998) es recull la citació de R. Pascual al CF16 com l'única a Catalunya i la molt propera (del nord de Castelló) de G. Mateo al BE79. Com que en el treball de R. Pascual no s'especifica la data de les troballes del gavó peu de pardal, considerem que la citació que reportem ara pot ser simultània o anterior a la descrita i, en tot cas, constitueix la segona citació publicada de la presència a Catalunya d'aquesta espècie tan rara. Tant la nostra com la citació de R. Pascual tenen en comú el fet de situar l'espècie a Catalunya dins el braç septentrional en què es desdobla la Serralada Prelitoral Catalana a l'àrea de l'Ebre.

CORRECCIONS AL CATÀLEG FLORÍSTIC DE LA RESERVA NATURAL DE FAUNA SALVATGE DE SEBES I MEANDRE DE FLIX

Com que hem detectat diverses errades tipogràfiques al "Catàleg florístic de la reserva natural de Sebes i meandre de Flix" (Anguera i Casadó, 1997), publiquem a continuació les dades esmenades:

1 *Equisetum arvense* (cua de cavall petita) al BF96 i BF97

52 *Vicia villosa* ssp. *ambigua* (garlanda pilosa) al BF96 i BF97

77 *Reseda alba* ssp. *gayana* (capirotat) al BF96 i BF97

78 *Reseda lutea* (gandaia) al BF96 i BF97

213 *Sideritis spinulosa* ssp. *ilicifolia* (herba de la pulmonia) al BF96 i BF97

344 *Lagurus ovatus* (cua de ca) al BF96 i BF97

Fruit de campanyes posteriors (1997-98) realitzades per nosaltres a la reserva natural, algunes espècies han estat trobades en altres quadrícules d'1 x 1 km de costat i, per tant, cal modificar la categoria que defineix el grau de presència a l'espai estudiat en el catàleg publicat (Anguera i Casadó, 1997; Casadó i Anguera, 1998):

172 *Salsola vermiculata* (siscall). Aquesta espècie sahariana presentava dues poblacions a la reserva: una al meandre i l'altra a Sebes (zona de la Cloratita); aquesta darrera, formada per uns 80 peus va patir una greu agressió el 1996-97 de la qual sembla recuperar-se en part; aquest cas posa de manifest que cal un control fet per especialistes de les activitats dutes a la reserva.

277 *Onopordum illyricum* ssp. *illyricum* (cardassa petita), amb una sola població a la reserva situada al meandre (rrr) que sembla haver estat destruïda amb les obres de construcció de la depuradora d'aigües residuals de Flix el 1998, paradoxalment, una obra per millorar el medi ambient; ara l'espècie s'ha de considerar: probablement desapareguda.

278 *Onopordum macracanthum* (cardassa gran), amb una sola població a la reserva situada al meandre (rrr) que sembla haver estat destruïda per les mateixes obres, amb l'agreujant de ser una espècie iberomagribina molt rara a Catalunya (Bolòs i Vigo, 1984-1996), present només a 4 quadrícules en el sud de les comarques tarragonines (Bolòs *et al.*, 1985-1998); ara s'ha de considerar: probablement desapareguda.

301 *Potamogeton crispus* (espiga d'aigua), inicialment trobat només al meandre (rrr) però després localitzat també en diverses quadrícules de l'àrea de Sebes; grau de presència: r.

369 *Typha latifolia* (boga de fulla ampla), al catàleg apareix com a molt rara (rr), però cal considerar-la com a comú: c.

378 *Chrysanthemum coronarium* (sordonaia), inicialment trobat només al meandre (rrr) però després localitzat a l'àrea de Sebes; grau de presència: rr.

NOVES ESPÈCIES PER AL CATÀLEG FLORÍSTIC DE LA RESERVA NATURAL DE FAUNA SALVATGE DE SEBES I MEANDRE DE FLIX

Fruit de recents prospeccions (1997-98) realitzades per nosaltres a la reserva natural de Sebes i meandre de Flix, cal afegir al catàleg publicat (Anguera i Casadó, 1997; Casadó i Anguera, 1998) dues noves espècies per a la flora d'aquest espai natural, que incrementaran el nombre total d'espècies descrites a 415, tot i que si es confirma la desaparició dels dos *Onopordum* el nombre continuaria essent de 413:

414 *Centaureum pulchellum* ssp. *pulchellum* (centauri pulcre), gencianàcies, Plurireg. (Med.-Eur.), herbassars poc densos i temporalment humits, BF96, rr. El juliol de 1998 vàrem trobar en flor diversos peus de 20-30 cm d'alçada, d'inflorescència molt laxa i amb les flors inferiors amb pedicels de 5-10 mm. Aquesta subespècie havia estat citada a les quadrícules de la comarca BF76, BF86 i BF94 (Bolòs *et al.*, 1985-1998) però no a la BF96. La subespècie *Centaureum pulchellum* ssp. *tenuiflorum* ja va ésser citada per nosaltres al catàleg de la reserva natural (BF96) amb el número 186 (Anguera i Casadó, 1997).

415 *Potamogeton pectinatus* (espiga d'aigua), potamogetonàcies, Plurireg. (Subcosm.), aigües lentes eutròfiques de canals, marges de l'embassament a Sebes i del meandre, BF96, r. El juliol-agost de 1998 vàrem trobar aquesta espècie formant part dels herbassars subaquàtics de volanti i espiga d'aigua (*Potamogetonum denso-nodosi*; vegeu Anguera i Casadó, 1993), amb d'altres espècies com *Ceratophyllum demersum*, *Myriophyllum* sp. i *Potamogeton crispus*, en ocasions formant grans masses. Els exemplars, de més d'un metre, tenien les tiges filiformes, fulles estretament linears amb llargues beines basals i, en molts casos, espiguetes de flors. L'espècie havia estat citada del delta de l'Ebre i del Segre fins la confluència amb el Cinca (Bolòs *et al.*, 1985-1998), però la nostra citació a l'Ebre en diversos punts al llarg de la reserva natural de Sebes i meandre de Flix és nova per a tota la resta de l'Ebre català i, per tant, és una nova espècie per a la comarca de la Ribera d'Ebre.

BIBLIOGRAFIA

ANGUERA, M. i CASADÓ, V. (1993): "La vegetació de les vores de l'Ebre entre Flix i Riba-roja". Centre d'Estudis Ribera d'Ebre. *Miscel·lània* 9: 59-75.

ANGUERA, M. i CASADÓ, V. (1997): "Catàleg florístic de la reserva natural de fauna salvatge de Sebes i meandre de Flix". Centre d'Estudis Ribera d'Ebre. *Miscel·lània* 11: 85-102.

BOLÒS, O. de i VIGO, J. (1984-1996): *Flora dels Països Catalans*. Barcino. Barcelona.

BOLÒS, O. de i col·laboradors (1985-1998): *Atlas corològic de la flora vascular dels Països Catalans*. IEC. Barcelona.

BOLÒS, O. de; VIGO, J.; MASALLES, R.M. i NINOT, J.M. (1990): *Flora manual dels Països Catalans*. Pòrtic. Barcelona.

CASADÓ, V. i ANGUERA, M. (1998): "Ampliació del catàleg florístic de la reserva natural de fauna salvatge de Sebes i meandre de Flix". Centre d'Estudis Ribera d'Ebre. *Miscel·lània* 12: 93-100.

CASADÓ, V. i ANGUERA, M. (1999): "Les serres del Pas de l'Ase. Una frontera fitogeogràfica". Centre d'Estudis Ribera d'Ebre. *Miscel·lània* 13: 21-48.

PASCUAL, R. (1996): "Novetats per a la flora vascular de la serra del Montsant". *Butll. Inst. Cat. Hist. Nat.* 64: 53-59.